

Néhány fájdalmas szó Karinthy Frigyesről

Elbeszélése szerint édesanyját Pest városában, az utcán megharapta egy ló s ebbe belehalt. S a gyereket aztán, jó sokan, valami kopár hajlékokban úgy nőttek fel, mint a kis oroszlánok, vadul és sörényesen. S ha nem is tépték meg a nyárspolgárt, de majdnem. Mert az agyuk lángolt, mégpedig külön-külön, mindegyiké önálló tűzvészként, — mert kapcsolatuk nem sok volt egymással. Egy szegény kis lánytestvér festő akart lenni s teli volt elszánt sötétséggel és vad szûziességgel, pedig alapjában véve szelíd kis teremtés volt, — de a sötétség és szûziesség akkor hozzátartozott a fiatalsághoz. A másik lánytestvér embergyûlölőnek készült. És így tovább. Frigyes pedig így szólt:

— No mért? Amiért nekem lukas a cipőm? Azért én olyan nagy író leszek...

Egyszóval vad testvérek voltak. S egyiküket, másikat néha ott lehetett látni a Thököly úti Football-kávéház ablakában. Ott olcsó volt a kávé és óriási a kalács. De szóbaállni velük, mondom, nem volt tanácsos, mert haragosak voltak mindig.

Egyszóval, egy kis Raszkolnyikov volt ez még akkor, nem a gyilkost gondolom, mert az nem volt, de elszánt, fellengős, töprengő, nélkülöző és gögös... — gögösen nélkülöző. Egy igazi "volt tanuló". De jöttek a kielégülések.

S őt túlságosan elszédítették az élet kielégülési lehetőségei. S nemcsak a kéjek, — mindenképpen. Hogy mi mindent ad a polgári jólét, amiről ő nem is álmodott.

Egy tisztelőjétől kapott egy bundát.

Telefont vezetett be a lakásába, ami még akkor nagy ritkaság volt. Kérdeztem, mi az ördögnek?

— Hogy az is legyen, — felelte Karinthy.

Hiszen, ami a mohóságot illeti, ezzel mi körülbelül mindnyájan így vagyunk: még egy kis almát hamar, körtét, cigarettát, feketét, Isten mérgeit, különben is elveszünk. Folyton kellene valami, — talán azt hisszük, hogy megváltozik tőle az életünk, vagy legalább is jobb lesz egy kicsit. A művész nyugtalan fajta s még mohóbb, mint a nyárspolgár. Viszont senkinek sincs inkább fegyelemre szüksége, mint a művésznek. Még veszélye is a kielégülés, tudjuk. Bizonyos magatartás nélkül könnyen pusztul.

— Nem szabad mindenből annyit enni, — mondtam én.

— Igaz, — felelte Karinthy. De persze hiába.

S jött a dicsőség kanmacska formájában. A népszerűség meg a népi siker. S Karinthy kicsit émélygett, de csak egy kicsit, mert különben imádta. S úgy vetette bele magát, mintha tenger volna, pedig nem volt az, s ő ezt is tudta, hogyne tudta volna, hisz okos ember volt, de mikor olyan rettenetesen ízlett. S a személyes érvény. S ami az utóbbit illeti: Karinthynek minden jó volt környezetül, hogyne lett volna hát ő jó mindenkinek. Ez a zseniális ember, aki csupa ötlet volt, — a legelmésebb, akit elképzelni lehet. Igazán egy kis nap — s ha másodrendűek voltak is a bolygók körülötte, az is jó volt. Udvara tehát mindig akadt, de kellett is. Egyrészt, mondom, az ötletek embere volt s oly mértékben, hogy nála minden gondolat meg is maradt aztán ebben a formájában: az ötlet stádiumában s már jellegénél fogva is. Minthogy az ötlet fura jószág, ezek olyan rakéta-félék, nem akarják ezek, hogy nagyon meggondoltassanak, (holmi magány, vagy

sötétségek mélyén), minthogy rögtön akarnak ropogni-ragyogni, lévén éppen ez: a rögtöniségük, meg a frappáns mivoltuk, vagyis a születésük fénye minden nemesi levelük. De magának a mágusnak is kellett a hallgatóság. Mert ő viszont azok közé tartozott, akik beszélgetés közben, a saját hangjuk gyűlölte az egyedüllétet. Ezért, de más oknál fogva is valószínűleg. S hogy melyek azok? Létének olyan titkainál fogva, amelyeket magával vitt könnyeimmel öntözött, szegény sírjába. Magam ezt gondolom erről: hogy iszonyodott a saját élete igazságaitól, hogy szembe kelljen nézni velük, például azzal: hogy hova lett az egykori gögös és törhetetlen nélkülöző, aki megvetette az olesó örömeit, a Razumihin, vagy a Raszkolnyikov? Talán ezért kellett neki mindig valami és valaki, lázas elfoglaltság, pénz és sakk, viccek és beszélgetés, játék, csak a magány nem az Istenért. Mindnyájan tudjuk, hogy így volt, hogy neki a szünet nélküli szórakozás és folytonos ragyogás narkózisa kellett. A folytonos önigazolása. ne lett volna tehát nagyszerű vele lenni, aki úgy osztotta magát, mint a várontás. Az ember leült a közelébe s azt mondta magának: — no, most jó, mert most mindent el fogok felejteni, ami bánt. S mintha jó meleg fényekben fürödne, védett helyen, valami barlangban talán, ahol remek a fény... Óh ez nagyon jó volt nekünk boldogtalanoknak, sok nehéz óránon segített keresztül — s most, mintha ifjúságom utolsó szépsége is elhanyagolt volna vele az elmúlásba.

Egyszóval, neki pillanatról pillanatra kellett érvényesülnie, hatnia, nehogy egy percre is fel kelljen adnia magát. Ő a mások szemeiből, vagyis a tükröződésből merítette erejét, mint Narcissus, mert ez volt minden védelme az önvád s ama görgetegek ellen, amelyek az ember gyöttrésére vannak rendelve s mind az idők végtelenségéig. Egyszer így szóltam hozzá:

— Hát nem rejtélyes csoda ez a hiúság? Hogy az ember léte legjavát ontja ingyen az embertársak elébe, a legnagyobb teljesítményre képes csak azért, hogy a többi bölintson. Nem tartja fenn a világot, nem ez forgatja tovább, mit gondolsz?

S ő persze megértette a célzást. S porcelános, tiszta szemei gúnyos megértéssel néztek vissza reám, öngúnyos helyesléssel. De azért védekezett is. Mert nem szerette, ha ösmerik. Nem szerette továbbá a nagy egyetértéseket s nem az érzelmes pillanatokot, egyszóval nehezen tűrte, hogy hozzá igazán közel álljon valaki. Nem is volt hát igazi barátja soha, ez az érzésem. Hogy a barátait talán valami elképzelt világban tartotta fogva, talán gyerekkora ködeiben s már csak távolról integetett ezeknek, folyton búcsúzó mozdulatokkal s nem beszélt róluk. S itt, e furcsa Pesten csak a cimborái voltak, itt ő elosztott, mindenkié volt. Azt hitted volna némely pillanatban: no, most megfogtad, most a tiéd, — de nem, mert épp akkor elosztott. Kezdődött megint a ragyogás, jöttek a bolygók. Illetve, hisz egy valakit azért szeretett ő, valószínűleg, Kosztolányit. Vagy ez is hozzátartozott a ragyogáshoz? Egyszer ő maga erről így nyilatkozott:

— Tudod, nem vagyok képes elfelejteni diákkoromnak azt az érzését: ha én, ha én valaha Kosztolányinak a barátja lehetnék... Mert hogy néztem én fel reá! (Kosztolányi idősebb volt s előbb kezdte, mint ő.)

— — S aztán hát elkövetkezett az évtizedek során az elteltség gyötrelmes kora is. Karinthy kezdett eltelni minden földi jóval. S már akkor látszott rajta némi keserűség, meg is írta. Akkor írta ezt a nagyon szép versét:

"Kit lelkem méhében elrejtve hordok,
A gyermek mostanában nyugtalan,
A gyermek, kit csak én tudok magam,
Haragszik."

"Én járok és csinálom, ami dolgom
És mondom jóstét és jónapot.
És merre megy? És Ön mennyit kapott
Belőle?"

"De kit lelke méhében rejtve hordok,
A gyermek ébren van, nem alszik el
És felriad és rugdal és szökell, -
nem érti."

"Felül, körülnéz a sötét szobában
Arcomba hajlik, nagyszemet mereszt,
Aztán legörbül szája: hát mi ez?"

A művészi érték legérzékenyebb mérlege maradt mind az utolsó idejéig s minden zaklatottsága ellenére is, csakugyan, mint egy elragadtatott gyermek, — mert telhetetlen volt nemcsak a földi szomjúság dolgaiban, hanem a szépségben is. S igazán nem irigy, sohasem irigy, ami ritka tulajdonság. Ebben igazán a szívét vitte ő a vásárra. S ha meg kellett védeni, ami szép, csak látták volna, milyen volt, milyen kedves és lelkes, — megint itt volt a régi diák! Mert mit számított olyankor, hogy ő a híres író, ha egy versről volt szó? Mikor olyan komoly ügye volt néki a költészet. S mit számított minden egyéb, ha nevetni kellett, vagy vitázni, vagy kifigurázni valamit... Micsoda furfangokra volt ő képes olyankor s épp oly titkosan és kuncogva, mint diákkorában a pad alatt.

Mert, mondom végzetlenülül kedves volt és minden bűnével együtt is ártatlan.

Nem is sirattam én még embert annyira, mint őt. Ezt a hűtlen Frigyest. hogy egész meg vagyok már törve a fájdalomtól. S hogy ez miért van így? Alig lehet szavakban kifejezni. Mert nem csak az együtt eltöltött fiatalságról van itt szó, érzem.

— Ki tett ki benned ennyit? — kérdezem most magamtól elhagyottan. Mert jó volt tudni, hogy van. — A halál nagy mester. S én most látom csak mennyire szerettem.